

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СКЛАДАННЯ СКОРОЧЕНОГО АНАЛІТИЧНОГО БАЛАНСУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО ІНФОРМАЦІЇ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ

*Тютюнник Ю. М., к.е.н., доцент; Тютюнник С. В., к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія*

У статті «Методичні аспекти складання скороченого аналітичного балансу та використання його інформації у фінансовому аналізі» Тютюнника Ю. М. і Тютюнник С. В. розглядаються особливості структурної побудови форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», які зумовлюють необхідність внесення змін у методичку формування активу і пасиву скороченого аналітичного балансу з метою комплексного дослідження майнового стану підприємств. Наведена система показників горизонтального і вертикального аналізу інформації скороченого аналітичного балансу, розглянуті можливості її використання у фінансовому аналізі під час оцінювання ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та інших характеристик фінансового стану суб'єктів господарювання.

In the article «Methodological aspects of tabulation of the reduced analytical balance and use its of information in the financial analysis» Tyutyunnyk Y. M. and Tyutyunnik S. V. to study the features of structural construction form № 1 «Balance (Statement of financial condition)» accordinly to the state of NS(S) BA 1 «General requests for financial accounts», which necessitate changes in the methods of forming the asset and liability reduced analytical balance to a comprehensive study of the property condition of companys. The examined system showing of horizontal and vertical analysis of information reduced analytical balance, consider the possibility of its use in financial analysis in valuation the liquidity and solvency, financial stability and other characteristics of the financial condition of companys.

Постановка проблеми. Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання є баланс (звіт про фінансовий стан) (форма № 1 фінансової звітності). Його вагомість підтверджується тим, що аналіз фінансового стану називають аналізом балансу. Тому важливо вміти читати баланс, тобто знати зміст кожної статті, спосіб її оцінювання, якісну характеристику, взаємозв'язок з іншими статтями.

Баланс (Звіт про фінансовий стан) – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал. В активі балансу відображаються види майна, а в пасиві – показники, що характеризують джерела формування капіталу. Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

У нормативних методиках аналізу фінансового стану підприємств [2] першочергово розглядаються питання оцінювання їх майнового стану, оскільки висновки щодо позитивних і негативних ознак і тенденції у складі, структурі та динаміці майна і джерел формування капіталу впливають на інші характеристики фінансового стану, зокрема ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість, кредитоспроможність, ділову та інвестиційну активність.

Аналіз структури та динаміки активів і пасивів підприємства на підставі даних балансу може проводитись одним із таких способів [1, с. 225]:

- без попередньої зміни статей балансу;
- за допомогою побудови скороченого аналітичного балансу шляхом об'єднання однорідних за складом балансових статей;
- додатковим коригуванням статей балансу на індекс інфляції з наступним їх агрегуванням у необхідних аналітичних розрізах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика дослідження структури та динаміки активів і пасивів за допомогою скороченого (інші назви: порівняльного, спрощеного) аналітичного балансу була запропонована одним із творців балансознавства, російським економістом М. О. Блатовим у 20-ті роки ХХ ст. З того часу використовувалися різні підходи до побудови скороченого аналітичного балансу, але в будь-якому випадку зменшувалася кількість його статей, чим підвищувалася наочність та аналітична змістовність розрахунків.

Скорочений аналітичний баланс утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за складом та економічним змістом статей і доповнення його показниками структури, динаміки та структурної динаміки, що характеризують статику і динаміку майнового стану підприємства. При цьому в сучасних літературних джерелах пропонуються різні варіанти деталізації переліку видів майна і джерел формування капіталу, а також показників горизонтального (часового) та вертикального (структурного) аналізу активів і пасивів. Вагомий внесок у методологію і практику фінансового аналізу з використанням скороченого аналітичного балансу зробили Ф. Ф. Бутинець, Г. І. Кіндрацька, В. В. Ковальов, Л. А. Лахтіонова, Л. О. Лігоненко, О. В. Павловська, В. О. Подольська, Г. В. Савицька, Ю. С. Цал-Цалко, М. Г. Чумаченко, А. Д. Шеремет та інші вчені-економісти.

З 2013 р. форма і склад статей балансу (звіту про фінансовий стан) визначаються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], а розкриття інформації за його окремими статтями – Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 р. [3]. Тож структурні зміни у побудові балансу потребують уточнення методики складання скороченого аналітичного балансу та використання його інформації під час оцінювання майнового і в цілому фінансового стану підприємств.

Постановка завдання. Метою публікації є обґрунтування методики побудови активу і пасиву скороченого аналітичного балансу з урахуванням вимог НП(С)БО 1, а також використання його інформації для розрахунку показників, які визначають ключові характеристики фінансового стану суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наказом Міністерства фінансів України від № 73 від 07.02.2013 р. затверджене Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО 1) [4], яким для фінансової звітності визначаються: мета, склад та елементи, якісні характеристики, принципи підготовки, вимоги до розкриття інформації.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для

прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. За НП(С)БО 1 фінансова звітність підприємств усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ) складається з таких форм: № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» або № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)»; № 4 «Звіт про власний капітал»; приміток до фінансової звітності.

Сучасний баланс (звіт про фінансовий стан) значною мірою наближений до балансів, які складаються у більшості країн світу. Визначимо принципи особливості структурної побудови балансу (за НП(С)БО 1), які зумовлюють необхідність внесення змін у чинні методики фінансового аналізу:

- актив складається з трьох розділів (необоротні активи; оборотні активи; оборотні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття);

- пасив складається з чотирьох розділів (власний капітал; довгострокові зобов'язання і забезпечення; поточні зобов'язання і забезпечення; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття);

- підприємства можуть не наводити статті, за якими відсутня інформація до розкриття (крім випадків, якщо така інформація була в попередньому звітному періоді), а також додавати статті із збереженням їх назви і коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 до НП(С)БО 1, у разі якщо стаття відповідає таким критеріям: інформація є суттєвою (тобто її відсутність може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності), оцінка статті може бути достовірно визначена;

- витрати майбутніх періодів відображаються у складі оборотних активів;

- статутний і пайовий капітал об'єднані у статтю «Зареєстрований (пайовий) капітал»;

- забезпечення наступних витрат і платежів віднесені до складу довгострокових або поточних зобов'язань і забезпечень;

- доходи майбутніх періодів відображаються у складі поточних зобов'язань і забезпечень.

На нашу думку, найбільш важлива особливість сучасного балансу пов'язана з наявністю додаткових статей. Отже, за переліком статей і відповідною інформацією баланси різних підприємств можуть суттєво відрізнятися, але методики фінансового аналізу мають обов'язково враховувати таку варіативність, що забезпечить реалізацію принципів методичної універсальності та порівнянності.

Враховуючи структурну побудову активу балансу (звіту про фінансовий стан) згідно з НП(С)БО 1, у табл. 1, 2 наведений варіант відповідно активу і пасиву скороченого аналітичного балансу.

Отже, залежно від змісту інформації вихідного балансу підприємства актив і пасив скороченого аналітичного балансу можуть бути розширені за рахунок додаткових видів відповідно майна і джерел формування капіталу.

Таблиця 1

Актив скороченого аналітичного балансу (за НП(С)БО 1)

№ з/п	Вид активів (майна)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
	Майно – всього	1300
1.	Необоротні активи	1095
1.1	Основні засоби ¹	1010+1015+1020
1.2	... ²	...
2.	Оборотні активи	1195
2.1	Запаси	1100
2.1.1	Виробничі запаси ³	1101
2.1.2	Готова продукція і товари ³	1103+1103
2.2	Поточні біологічні активи	1110
2.3	Поточна дебіторська заборгованість	сума із 1125 по 1155 (без 1136)
2.4	Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	1160+1165
2.5	Витрати майбутніх періодів	1170
2.6	Інші оборотні активи	11203+11803+1190
3.	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200

1. З урахуванням інвестиційної нерухомості і довгострокових біологічних активів.
2. Можуть наводитись інші важливі для підприємства види необоротних активів.
3. Додаткові статті (додаток 3 до НП(С)БО 1)).

Таблиця 2

Пасив скороченого аналітичного балансу (за НП(С)БО 1)

№ з/п	Вид пасивів (джерел формування капіталу)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
	Джерела формування капіталу – всього	1900
1.	Власний капітал	1495
1.1	Зареєстрований (пайовий) капітал	1400
1.2	... ¹	...
2.	Зобов'язання і забезпечення	1595+1695+1700
2.1	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595
2.2	Поточні зобов'язання і забезпечення	1695
2.2.1	Поточна кредиторська заборгованість	сума із 1610 по 1650 ²
3.	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700

1. Можуть наводитись інші важливі для підприємства види власного капіталу.
2. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток 3 до НП(С)БО 1).

Інформація скороченого аналітичного балансу під час оцінювання майнового стану підприємства досліджується з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу. У процесі горизонтального (часового) аналізу визначаються абсолютні та відносні зміни величин окремих видів активів і пасивів за звітний період, а також у динаміці за декілька періодів, дається оцінка цим змінам. Показниками горизонтального аналізу інформації

скороченого аналітичного балансу є:

- величини майна і джерел формування капіталу та їх видів (станом на кінець базового і звітного періодів);
- абсолютні зміни видів активів і пасивів (у тисячах гривень);
- відносні зміни видів активів і пасивів (темпи приросту у відсотках);
- абсолютне значення одного відсотка приросту величин майна і джерел формування капіталу (відношення абсолютної зміни до темпу приросту).

Важливе значення для оцінювання майнового стану підприємства має вертикальний (структурний) аналіз, який передбачає дослідження структури активу і пасиву балансу, тобто частки окремих видів майна і джерел формування капіталу у валюті балансу та підсумку його окремих розділів, а також оцінювання змін, які відбуваються у структурі. До показників вертикального аналізу інформації скороченого аналітичного балансу належать:

- частка окремих видів майна і джерел формування капіталу у валюті балансу та підсумку його розділів (станом на кінець базового і звітного періодів);
- зміни у частці (у відсоткових пунктах);
- зміни окремих видів майна і джерел формування капіталу у відсотках до загальної зміни валюти балансу (показник динаміки структурних змін).

Зокрема, аналіз структури активів проводиться за показниками частки, %: необоротних активів у майні; оборотних активів у майні; основних засобів у майні, у необоротних активах; запасів у майні, в оборотних активах; готової продукції і товарів у майні, в оборотних активах; поточної дебіторської заборгованості у майні, в оборотних активах; грошей і поточних фінансових інвестицій у майні, в оборотних активах та ін.

Показниками структури пасивів є частка, %: власного капіталу в джерелах формування капіталу (нормативне значення – $\geq 50\%$); зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу (нормативне значення – $< 50\%$); довгострокових зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу, у зобов'язаннях і забезпеченнях; поточних зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу, у зобов'язаннях і забезпеченнях; поточної кредиторської заборгованості у джерелах формування капіталу, у зобов'язаннях і забезпеченнях, у поточних зобов'язаннях і забезпеченнях та ін.

Перевагою вертикального аналізу порівняно з горизонтальним є можливість зіставлення структурних показників балансів різних за величиною майна підприємств аналогічної сфери діяльності, а також структурних показників у динаміці за суттєвої зміни абсолютних величин статей балансу.

Форми фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього періоду, розкриття облікової політики та її змін, що робить можливим ретроспективний аналіз результатів фінансово-господарської діяльності підприємства та їх прогнозування.

Інформація скороченого аналітичного балансу (табл. 1, 2) важлива у дослідженні багатьох характеристик фінансового стану підприємств за допомогою системи фінансово-економічних показників. Окреслимо ці методичні можливості у табл. 3.

Напрями використання інформації скороченого аналітичного балансу у фінансовому аналізі (за НП(С)БО 1)

Характеристика фінансового стану	Напрямок дослідження	Показники і порядок їх розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
Ліквідність балансу	Групування активів за рівнем ліквідності	1. Високоліквідні – гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції: 1160+1165. 2. Середньоліквідні – поточна дебіторська заборгованість за видами: сума із 1120 по 1155 (без 1136). 3. Низьколіквідні – запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи: 1100+1110+1170+1180+1190. 4. Важколіквідні – необоротні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття: 1095+1200.
	Групування пасивів за терміновістю сплати	1. Найбільш термінові зобов'язання – поточна кредиторська заборгованість за видами: сума із 1610 по 1650 (без урахування ряд. 1621; включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650). 2. Короткострокові зобов'язання і забезпечення – короткострокові кредити банків, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання: 1600+1605+1660+1665+1670+1690. 3. Довгострокові зобов'язання і забезпечення – відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування: 1595. 4. Постійні пасиви – власний капітал; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття: 1495+1700.
Платоспроможність підприємства	Розрахунок коефіцієнтів ліквідності	1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності – відношення грошей та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань і забезпечень: $(1160+1165) / 1695$.
Платоспроможність підприємства	Розрахунок коефіцієнтів ліквідності	2. Коефіцієнт швидкої ліквідності – відношення грошей та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій, поточної дебіторської заборгованості та інших оборотних активів до поточних зобов'язань і забезпечень: $(\text{сума із 1125 по 1190}) / 1695$. 3. Коефіцієнт загальної ліквідності – відношення оборотних активів до поточних зобов'язань і забезпечень: $1195 / 1695$.
Фінансова стійкість підприємства	Розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості	1. Коефіцієнт фінансової автономії – відношення власного капіталу до валюти балансу: $1495 / 1900$. 2. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу – відношення позикового капіталу до валюти балансу: $(1595+1695+1700) / 1900$. 3. Коефіцієнт фінансової стабільності – відношення власного капіталу до позикового капіталу: $1495 / (1595+1695+1700)$. 4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу – відношення власних оборотних коштів до власного капіталу: $(1495-1095) / 1495$. 5. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами – відношення власних оборотних коштів до оборотних активів: $(1495-1095) / 1195$. 6. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами – відношення власних оборотних коштів до запасів: $(1495-1095) / (1100+1110)$. 7. Коефіцієнт нагромадження амортизації – відношення зносу до первісної вартості основних засобів і нематеріальних активів: $(1012+1002) / (1011+1001)$.

Характеристика фінансового стану	Напрямок дослідження	Показники і порядок їх розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
	Формування вихідної інформації для визначення типу фінансової стійкості	1. Власні оборотні кошти: 1495–1095. 2. Довгострокові кредити банків: 1510. 3. Короткострокові кредити банків: 1600. 4. Запаси і поточні біологічні активи: 1100+1110.

Окрім наведених у табл. 3 характеристик фінансового стану, інформація активу і пасиву скороченого аналітичного балансу використовується також під час розрахунку показників:

- комплексного оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості;
- наявності (відсутності) ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності;
- оборотності активів і пасивів, які характеризують ділову активність;
- інвестиційної привабливості та ефективності партнерських відносин;
- кредитоспроможності та стану кредитування;
- рентабельності та ефективності використання капіталу.

Висновки. Інформація активу і пасиву скороченого аналітичного балансу, побудованого з 2013 р. відповідно до вимог НП(С)БО 1, використовується у фінансовому аналізі для розрахунку:

- показників горизонтального і вертикального аналізу майна і джерел формування капіталу;
- абсолютних показників ліквідності балансу і відносних показників платоспроможності;
- відносних і абсолютних показників фінансової стійкості;
- показників ділової активності, ефективності використання капіталу, кредитоспроможності, інвестиційної привабливості та інших характеристик фінансового стану підприємств.

Список використаних джерел:

1. Економічний аналіз : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «Рута», 2003. – 680 с.

2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства / Затверджено наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. (у редакції наказу № 1361 від 26.10.2010 р.) [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.

3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В.Я.